

140 jaar
VUvereniging
1879—2019

1879

VUVERENIGING

Dit is een uitgave van VUvereniging ter gelegenheid van haar 140-jarig bestaan in 2019.

Redactie: Ab Flipse, Fernie Maas, Willem Schoonen, Hans Seijlhouwer, Eric van Rossum (EINDREDACTIE)

↑ 1937: bijeenkomst VUvereniging in afgeladen Amsterdamse Apollohal. Verenigingsleden luisterden naar toespraken, zongen samen, applaudiseerden veel en juichten sprekers toe. Er was in die tijd een gevoel van de VU tegen de rest.

VOORWOORD

Willem Schoonen,
Voorzitter VUvereniging

Deze decembernieuwsbrief bevat een extra katern, omdat VUvereniging deze maand 140 jaar bestaat. De VU bereikt die respectabele leeftijd komend jaar. In deze nieuwsbrief schetsen huishistoricus Ab Flipse en theoloog Matthias Smalbrugge de lijnen van 1879 tot nu en verder, en komt Adrie Koetsier-Lems aan het woord, de laatste presidente van Vrouwen VU-hulp.

Als de VU terugkijkt naar haar oprichting gaat het veelal over Abraham Kuiper, de predikant, theoloog, ideoloog, die de VU mede oprichtte en later als premier ook zorgde dat zij werd erkend. Er lopen heldere lijnen van Kuypers denken in de negentiende eeuw naar de missie waarvoor de VU staat in de eenentwintigste. Nog duidelijker is de lijn die werd ingezet door Willem Hovy, de oprichter en eerste voorzitter van onze vereniging, de Amsterdamse ondernemer die niet alleen Kuiper in staat stelde zijn VU te beginnen, maar ook de ruimte schiep voor de oprichting van het Christelijk Nationaal Vakverbond.

Hovy's lijn wordt mooi verwoord door historicus Rolf van der Woude*, die werkt aan een biografie van de bierbrouwer:

“Hovy's maatschappelijke betrokkenheid was geen hobby of pose en al helemaal geen poging om zijn cv op te blazen of zijn facebookpagina op te leuken. Zijn sociale instelling was authentiek, een manier van in het leven staan. Hij had uitgesproken calvinistische opvattingen en een conservatieve kijk op de samenleving. Desondanks respecteerde en tolereerde hij anderen en probeerde hij altijd in gesprek met hen te blijven. Als ondernemer zag hij zijn arbeiders niet als nummers, maar als personen voor wie hij verantwoordelijkheid droeg. De universiteit zag hij niet als een onderwijsfabriek, maar als een maatschappelijk relevante instelling waarin onderzoek, onderricht en karakter- en geloofsvorming hand in hand gingen.”

* Citaat afkomstig uit artikel 'Willem Hovy. Pionier van de civil society' uit het boek *Verder Kijken* (2016) onder redactie van Ab Flipse.

RELICT VAN EEN PROTESTANTS VERLEDEN OF INSPIRATIEBRON VOOR DE TOEKOMST

Ab Flipse

De VU had bij haar stichting een eigen idee over wat de universiteit moest zijn en over wat wetenschap was. Abraham Kuyper had zich vanaf de jaren zeventig gemengd in de debatten over de herinrichting van het hoger onderwijs in Nederland. Met de stichting van de VU, 1880, werd als het ware een wig gezet in het toenmalige stelsel.

Kuyper keerde zich tegen de negentiende-eeuwse ontwikkeling waarbij universiteiten steeds afhankelijker waren geworden van de rijksoverheid. Ze moesten weer vrij worden van de staat (en de kerk). Waar sommigen streefden naar vermindering van het aantal universiteiten, of grotere onderlinge afstemming, wilde Kuyper juist grotere autonomie, differentiatie en botsing van wereldbeschouwingen. Toen Kuyper premier was, 1901-1905, realiseerde hij een nieuwe Hoger Onderwijswet, waarin de graden van de VU wettelijk werden erkend, maar ook Kuypers algemene visie op de universiteit tot uitdrukking kwam.

De periode 1905-1955 wordt gekenmerkt door uitgroei tot een complete universiteit, inclusief wis- en natuurkunde, geneeskunde, economie en daarna ook sociale wetenschappen. Hiermee werd definitief duidelijk dat de VU niet een veredeld seminarie was. VUvereniging was in die tijd verantwoordelijk voor het bestuur, dat werd uitgevoerd door het college van directeuren – heren die in hoog aanzien stonden. Belangrijke beslissingen inzake de koers in onderzoek en onderwijs, verliepen vooral via de benoemingen van hoogleraren.

De Nederlandse universiteiten maakten vanaf het midden van de jaren vijftig een verbazingwekkende groei door. Groei in aantallen studenten, groei in staf, groei in budget. In feite werd er vanaf de jaren zestig een hele nieuwe universiteit opgetuigd, die nieuwe doelen had: het opleiden van grote groepen studenten voor wat later de kennissamenleving is gaan heten.

De VU en VUvereniging moesten hun rollen opnieuw ijken en op elkaar afstemmen. Hoe kon je een massa-universiteit – die ook nog eens democratisch was vormgegeven – überhaupt nog sturen? Hoe kon de vereniging haar stempel drukken op de universiteit die werd ingeweven in het landelijke universitaire stelsel? Immers: sinds 1970 werd de VU op dezelfde wijze bekostigd als de rijksuniversiteiten; waarmee ze ook een deel van haar autonomie had ingeleverd.

Aan de VU trokken met name discussies over benoemingen en zaken als instemmen met de grondslag de aandacht. Het is achteraf verbazingwekkend dat hier zo lang op is gestuurd. In feite waren dat discussies die beter pasten bij de kleine onderwijsinstellingen die

universiteiten tot het midden van de eeuw waren geweest.

“Discussies over benoemingen en zaken als instemmen trokken de aandacht. Het is achteraf verbazingwekkend dat hier zo lang op is gestuurd.”

In de nieuwe context waren andere middelen nodig om het bijzondere karakter te continueren. Het verschil maakte VUvereniging in deze periode vooral door de projecten die ze ontplooiden: bijzondere leerstoelen, projecten op het gebied van ontwikkelings samenwerking, het stimuleren van de wisselwerking tussen universiteit en samenleving, publieksactiviteiten, de publicatie van het VU-Magazine.

Inmiddels is de universiteit opnieuw radicaal van karakter veranderd en meer op afstand van de overheid komen te staan.

Tegelijkertijd is ze getransformeerd tot wat critici een neoliberaal instituut noemen. Daarin zouden managers de dienst uitmaken, en alles gericht zijn op het creëren van zoveel mogelijk output: diploma's, publicaties, patenten, citaties. Hoewel kritiek op de uitwassen van dit systeem inmiddels alom wordt gehoord, werd dit nieuwe universiteitsmodel aanvankelijk positiever beoordeeld. Het was een hervorming die aansloot bij ideeën die breder leefden – en niet alleen bij de universiteitsbestuurders. Aan de VU was de ontvangst zelfs redelijk positief. Er leek voor de VU immers weer meer autonomie in het verschiep te liggen. Het oorspronkelijke ideaal van een 'vrije' universiteit resoneerde met deze nieuwe ideeën voor 'ontstatelijking'.

Ironisch genoeg lijkt er in de afgelopen decennia aan de Nederlandse universiteiten niet meer differentiatie te zijn opgetreden. Integendeel: ondanks hun grotere autonomie zijn universiteiten juist meer op elkaar gaan lijken. Toch: wie enigszins is ingevoerd in de academische wereld, weet dat de afzonderlijke universiteiten natuurlijk nog een eigen identiteit hebben. Die ben je, bij oude instellingen als universiteiten, niet zomaar kwijt. Het lijkt me dan ook terecht dat in de nieuwe formulering van de grondslag van VUvereniging, de verwijzing naar de eigen oorsprong is opgenomen. Dat is iets waarop de universiteit kan voortbouwen.

Waarop bouwen wij dan voort? Ik noem een paar motieven die vanaf de oprichting van vereniging en universiteit belangrijk zijn geweest.

Vrijheid (& verantwoordelijkheid)

Vrijheid was hét thema bij de stichting van de VU. En een universiteit moest die vrijheid niet gebruiken om zich terug te trekken in een ivoren toren, maar juist nauw verbonden blijven met de samenleving.

Pluriformiteit

Kuyper waardeerde pluriformiteit (diversiteit) positief, en was kritisch over de tendensen tot 'eenvormigheid van het moderne leven'. Culturele en religieuze verschillen moesten de ruimte krijgen in het publieke domein, ook binnen de universiteit.

Emancipatie

In het verlengde hiervan ligt het streven naar emancipatie van de gereformeerde 'kleine luyden'. Hier ligt een lijn naar de huidige VU die nog steeds veel eerste-generatie studenten trekt.

Ruimte voor levensbeschouwing

Kuyper vond dat geloof en levensbeschouwing niet buiten de universiteit moesten worden gehouden. Geloof en wetenschap moesten juist verbonden worden. Dit uitgangspunt heeft soms tot onvruchtbare discussies aanleiding gegeven, maar ook geleid tot interessante beschouwingen over de relatie tussen wetenschap en (levensbeschouwelijke) waarden.

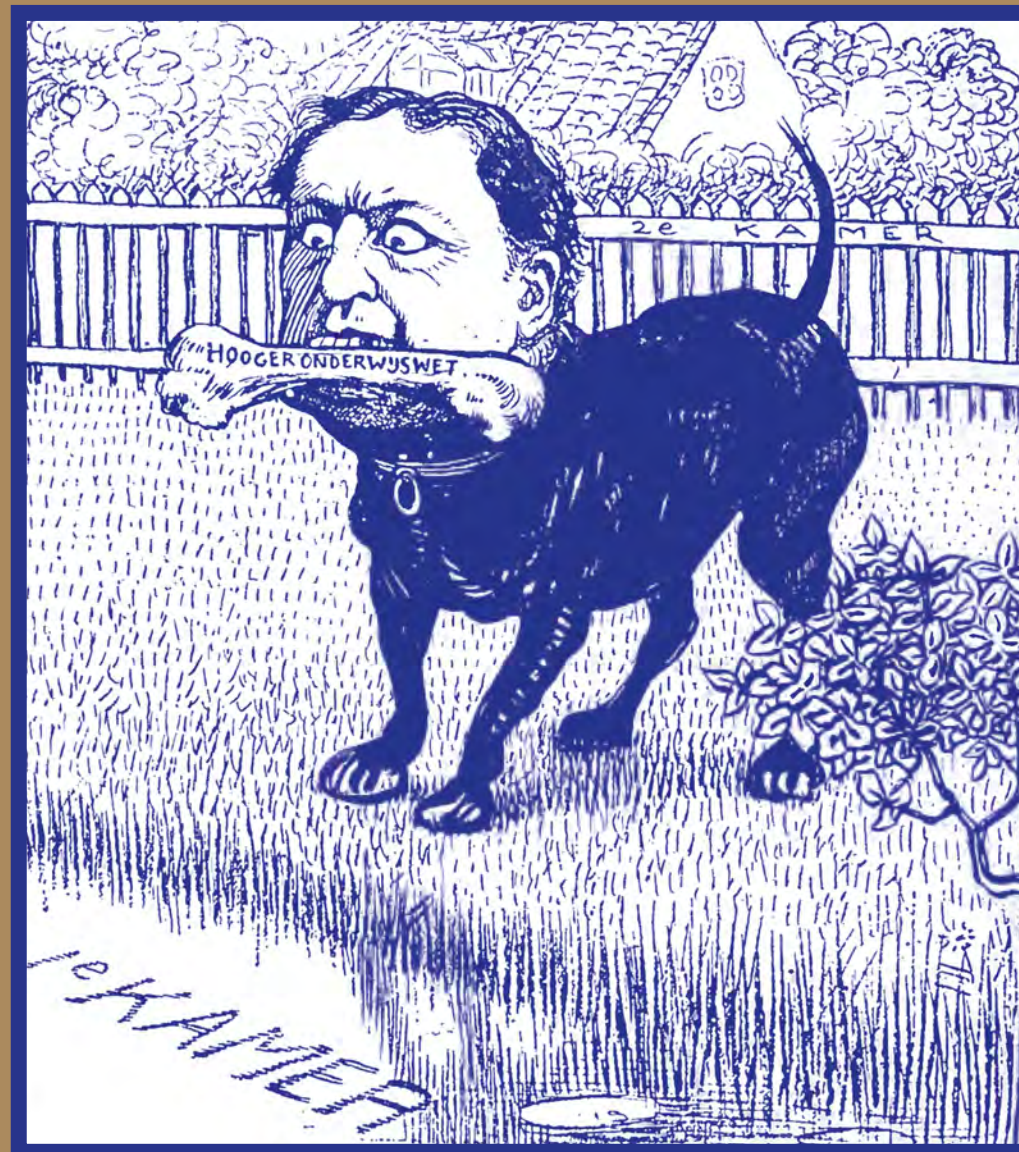
Vorming

Kuyper hield studenten voor dat ze niet alleen naar de universiteit kwamen om een vak te leren, maar dat ze zich een geïntegreerde wereldbeschouwing moesten vormen, waarin wetenschap werd verbonden met hun diepste overtuigingen. Een gedachte die aan de VU nog steeds invulling krijgt met vakken als wetenschapsgeschiedenis, de academische kern, en een programma als 'a broader mind'.

Dit is een sterk bekorte versie van de lezing die Ab Flipse heeft gehouden voor de ledenraad van VUvereniging in november 2018. De volledige tekst is te vinden op vuvereniging.nl/140jaar

Foto: Bert Brouwenstijn

Illustratie: Albert Hahn.
Oorspronkelijke uitgave in
Het Zondagsblad, 10 april 1904.

In 1904 zorgde de Hoger Onderwijswet van Kuyper ervoor dat de diploma's van de VU rechtsgeldig werden. Hij moest na het akkoord in de tweede kamer nog de horde van de Eerste Kamer nemen.

HELPEDE HANDEN

Eric van Rossum in gesprek met Adrie Koetsier-Lems

Het is een verhaal van idealen en dadendrang. Vijfenzeventig jaar lang hebben tienduizenden vrouwen zich ingezet voor de groei van de Vrije Universiteit. Maar het is ook een verhaal van emancipatie pur sang. In een wereld die werd gedomineerd door mannenbroeders bleken ondernemende vrouwen onmisbaar voor het succes dat de heren voor ogen stond.

In 1932 begon het en in 2007 hield het op. Vrouwen die spaarden voor de VU. In die vijfenzeventig jaar zijn miljoenen opgehaald. Elke stuiver die een gezin kon missen ging in het befaamde groene busje van Abraham Kuyper. Een inventarisatie uit 1998 sprak van meer dan 17 miljoen gespaarde guldens. Omgerekend en geïndexeerd zou dat tegenwoordig tegen de veertig miljoen Euro lopen. Adrie Koetsier-Lems (92) was de laatste voorzitter van Vrouwen VU-Hulp. Met haar kijken we terug op deze bijzondere beweging.

In 1932 begon het en in 2007 hield het op. Vrouwen die spaarden voor de VU. In die vijfenzeventig jaar zijn miljoenen opgehaald. Elke stuiver die een gezin kon missen ging in het befaamde groene busje van Abraham Kuyper. Een inventarisatie uit 1998 sprak van meer dan 17 miljoen gespaarde guldens. Omgerekend en geïndexeerd zou dat tegenwoordig tegen de veertig miljoen Euro lopen. Adrie Koetsier-Lems (92) was de laatste voorzitter van Vrouwen VU-Hulp. Met haar kijken we terug op deze bijzondere beweging.

In 1960 was het afgelopen, want ze trouwde. “Dat was verschrikkelijk! Ik had een prachtbaan.”

Als in 1931 duidelijk wordt dat de oprichting van de faculteit wis- en natuurkunde duurder is dan begroot en de VU haar achterban om meer geld vraagt, besluit Sibbeltje Verdam-Okma met de dames Sluis-van der Deure en Grosheide-Schut een bijdrage door de gereformeerde vrouwenachterban te organiseren. In 1932 werden duizenden VU-busjes door het land verspreid en in oktober 1937 weten ze een bedrag van fl. 311.781,89 aan president-directeur Colijn aan te bieden. Gesteund door dit succes gaan ze door met inzamelen onder de naam Vrouwen VU-Hulp (VVH).

De negentienjarige Adrie Lems betreedt in 1947 de burelen van de VU om in 1955 hoofd van het secretariaat van VVH te worden. In 1960 was het alweer afgelopen, want ze trouwde.

Adrie Koetsier-Lems is daar duidelijk over: “Dat was verschrikkelijk! Ik had een prachtbaan. Ik ging het hele land door voor de VVH en tegelijkertijd moest ik het werk in Amsterdam in het gareel houden. We waren met z'n twaalfven en iedereen deed wat nodig was. Een schitterende tijd.”

Juist in die na-oorlogse jaren volgden de hoogtepunten elkaar op. De achterban werd elk jaar groter en er werd steeds weer meer geld opgehaald. De piek lag midden jaren zestig, toen ruim 115.000 vrouwen waren aangesloten. Het succes resulteerde onder andere in de oprichting van een medische faculteit en later het VU-ziekenhuis, waar de Vrouwen VU-Hulp vijf miljoen gulden aan bijdroeg.

Als in 1970 de overheid garant staat voor de bekostiging van het universitaire onderwijs in Nederland gaat het ledenaantal weer langzaam omlaag. Adrie Koetsier had in de tussentijd niet stilgezeten. Ze kon bogen op diverse bestuurlijke functies toen ze in 1975 terugkeerde naar het oude nest van VVH.

Koetsier-Lems: “Nadat ik na tien jaar afscheid nam van het hoofdbestuur bij de Gereformeerde Vrouwenbond stonden ze op de stoep.”

Vijf jaar later werd ze voorzitter. Hoewel de fondsenwerving aan urgentie had ingeboet wisten de helpende handen nog genoeg projecten te financieren die niet regulier bekostigd konden worden. Symposia voor verpleegkundigen, een ouderkamer bij de Kinder Intensive Care, het Diabetes Fonds en het Alzheimercentrum behoorden tot de ondersteunde projecten.

Koetsier-Lems: “We hadden een vliegwielfunctie. We stopten bijvoorbeeld geld in onderzoeksprojecten, zodat ze konden opstarten. Daarna konden ze mee in de reguliere financiering. En als ik het ziekenhuis inliep en ik zag die arme patiënten op houten stoelen in de wachtkamer zitten, dan zorgden we voor beter meubilair.”

Als de omstandigheden er om vroegen werd er ook afgeweken van de plannen: “We hadden ooit vijf miljoen gulden in grondaankoop gestopt en nog vier ton gereserveerd voor een kapel. Maar toen bleek het hoofdgebouw volstrekt ontoegankelijk voor mensen met een handicap. Daar hebben we toen die vier ton voor bestemd. Preken kan je ook in de kerkzaal, en er was bovendien een prachtige kapel in het ziekenhuis.”

In 2007 is Adrie Koetsier de laatste voorzitter die het licht uitdoet. In de finale roept ze met haar organisatie een jaarlijkse VVH-Verpleegkundeprijs in het leven en draagt ze het beheer over aan VUvereniging. Maar losgelaten heeft ze het nog lang niet.

Peinzend zegt ze: “Misschien is er nog wel wat over van dat budget? Ik heb er nog wel een goede bestemming voor.”

“We hadden vier ton voor een kapel. Maar toen het hoofdgebouw ontoegankelijk bleek voor mensen met een handicap, hebben we het geld daar voor bestemd.”

Abraham Kuyper in 1904 geportretteerd door tekenaar Albert Hahn. Dit is een van de meest gebruikte karikaturen van Kuyper door de jaren heen. Hij is in dat jaar op het hoogtepunt van zijn succes als minister-president.

UNIVERSITAIRE IDENTITEIT EN DE TOEKOMST

Eric van Rossum

Bij 140 jaar VUvereniging ligt het voor de hand om terug te kijken op een bewogen verleden, met hoogte- en dieptepunten, mooie verhalen en het huidige resultaat: een universiteit die er mag zijn. Maar hoe prachtig ook het verleden, het ontslaat ons niet van de verplichting om over de toekomst na te denken.

En dat was de boodschap van Matthias Smalbrugge, in een lezing over geschiedenis en toekomst van de Vrije Universiteit. Smalbrugge, hoogleraar Europese cultuur en christendom aan de VU, stelt dat de maatschappij, politiek, de universiteit en dus ook de VU voortdurend verandert. Wat is de opdracht van onze universiteit, waar staan we in 2030 en waarin onderscheiden we ons van de rest?

Het begin

Toen Abraham Kuyper in 1879 VUvereniging en in 1880 de Vrije Universiteit stichtte, was zijn voornaamste drijfveer om een beschermde ruimte te creëren, los van het politieke verlichtingsliberalisme en kerkelijke interventies. Hij vond dat het liberalisme de bevoorrechten begunstigde en de zwakken nog meer op achterstand zette. En hoewel hij een christelijke wetenschap voorstond, wilde hij geen bemoeienis van de kerk. Et voilà: de emancipatoire universiteit was geboren.

Heden

Maar hoe kan een universiteit zich nu nog onderscheiden van de anderen? Het geld komt allang niet meer uit het groene busje, maar van de overheid en onderzoeksfinanciers. Het wetenschappelijke discours is openbaar, internationaal en uiterst competitief. Bestaat er binnen deze werkelijkheid nog ruimte voor identitaire kwesties? Smalbrugge vindt van wel: “De oerspanning waaruit de VU ontstond is nog steeds aanwezig: vrijheid om te zijn en te geloven zoals je wilt versus liberale vrijheid die competitie eist en religieuze normativiteit verwerpt. Beide vrijheden kunnen niet onbeperkt zijn, maar vragen om een morele inbedding. Hoe verhouden competitieve selectie en toegankelijkheid voor eerste generatie studenten zich tot elkaar? Hoe kunnen we vasthouden aan waarden van humaniteit in neoliberale tijden?”

De opdracht

De VU vertegenwoordigt vanuit haar historie een tegengeluid, een ander perspectief, of zoals Smalbrugge het graag verwoordt: een *counter narrative*. Wat is de bestaansgrond van de VU en welke rol wil zij, zowel op academisch als maatschappelijk niveau, in 2030 vervullen? Hierin kunnen de kernwaarden die ook Kuyper al verwoordde worden

meegenomen: vrijheid, rechtvaardigheid en humaniteit.

De VU heeft alle bouwstenen in huis om haar identiteit uit te dragen: een diverse gemeenschap op het gebied van gender, etniciteit en religie; de wil om te zoeken naar kernen van humaniteit, zoals nu gebeurt bij debatcentrum 3D en het bildungsproject A Broader Mind.

Zoeken

Om zijn uitgangspunt van een *counter narrative* kracht bij te zetten, geeft Smalbrugge nog een paar aanwijzingen bij de waarden die hij noemde. Maar hij begint met een relativiserende uitspraak van Kuyper: ‘Ga uit van gelijkheid van alle mensen en onderken dat het in de praktijk niet zo is.’ Hiermee het dilemma schetsend dat weliswaar iedereen een kans moet krijgen, maar we aan selectie van de allerbesten, tegenwoordig uit een gelijkwaardig speelveld, niet ontkomen.

En ook vrijheid kent volgens Smalbrugge grenzen: “Je bent vrij om te denken of geloven wat je wilt, maar de VU is er niet om identiteit te bevestigen en bubbels te laten ontstaan, net zo min als dat academische vrijheid ondergeschikt kan zijn aan levensbeschouwing en godsdienst.”

Met betrekking tot rechtvaardigheid benadrukt hij het recht van individualiteit binnen een daarvoor verantwoordelijkheid nemende gemeenschap. En: “Rechtvaardigheid is ook morele keuzes maken als er tussen twee kwaden besloten moet worden.”

Ten slotte pleit hij voor humaniteit: “We zijn af van het naïeve verlichtingsgeloof dat meer kennis leidt tot moreel betere mensen. Denk aan de eerste en tweede wereldoorlog. Die immense teleurstelling dwingt tot diepgaande vorming op intellectueel, moreel, interdisciplinair en intercultureel niveau. Alleen dit kan iets van menselijkheid mede creëren.”

LEESLIJST

Over de Vrije Universiteit en het VU medisch centrum is door de jaren heen veel interessants gepubliceerd. Graag wijzen we je hier op een aantal lezenswaardige artikelen en een website die nog veel meer geschiedschrijving bevat.

ABRAHAM KUYPER DE VRIJE UNIVERSITEIT OP WEG NAAR DE SAMENLEVING

Abraham Kuyper is zo'n twintig jaar actief geweest als hoogleraar van de Vrije Universiteit. In zijn geval kunnen we gerust zeggen: maar twintig jaar. George Harinck schets een beeld van de ambities en levenswandel van een van de oprichters van de VU.

WANDKLEED 'HELPEDE HANDEN' CADEAU VAN VROUWEN VU-HULP

Vanaf de jaren dertig tot begin 2000 hebben gereformeerde vrouwen gespaard om de ambities van de Vrije Universiteit waar te kunnen maken. In 1980, bij haar 100-jarig bestaan, kreeg de VU van Vrouwen VU-Hulp een wandkleed bestaande uit vele 'helpende handen' van de achterban.

ACADEMISCHE RITUELEN TOGA'S, VOTUM EN LOFVERHEFFING AAN DE VU

Tot de (eigen)aardigheden van universiteiten behoren de plechtige bijeenkomsten die plaatsvinden ter gelegenheid van de opening van het academisch jaar, bij de Dies Natalis, de promoties, en oraties. Deze bijeenkomsten volgen een vast en stijlvol protocol. Bij alle universiteiten gaat dit ongeveer hetzelfde, maar er zijn ook opvallende verschillen. Ab Flipse laat zien waar zich dat in uit.

GEHEUGEN VAN DE VU

Een website met de grootste collectie artikelen over de geschiedenis van de VU die er online te vinden is. Biografieën, foto's, video's, een tijdslijn en talloze andere dossiers over de Vrije Universiteit door de jaren heen. www.geheugenvandevu.nl

WILLEM HOVY PIONIER VAN DE CIVIL SOCIETY

Willem Hovy was een van de initiatiefnemers voor de oprichting van de VU en van 1879 tot 1896 voorzitter van het college van directeuren van de Vereniging voor Hooger Onderwijs op Gereformeerden Grondslag, tegenwoordig VUvereniging. Rolf van der Woude portretteert deze ondernemer die een groot hart voor de maatschappij bezat.

DE CAMPUS VAN DE VRIJE UNIVERSITEIT AMSTERDAM VAN CITÉ UNIVERSITAIRE NAAR STADSCAMPUS

VUvereniging had gedurende een groot deel van haar geschiedenis niet alleen een rol in het formeel en inhoudelijk instandhouden van de Vrije Universiteit als bijzondere instelling, maar ze was ook verantwoordelijk voor praktische zaken als benoemingen, financiën, en huisvesting. Ab Flipse beschrijft een van de grootste projecten die op het pad van de Vereniging kwam: de realisatie van de nieuwe campus in de decennia na de Tweede Wereldoorlog.

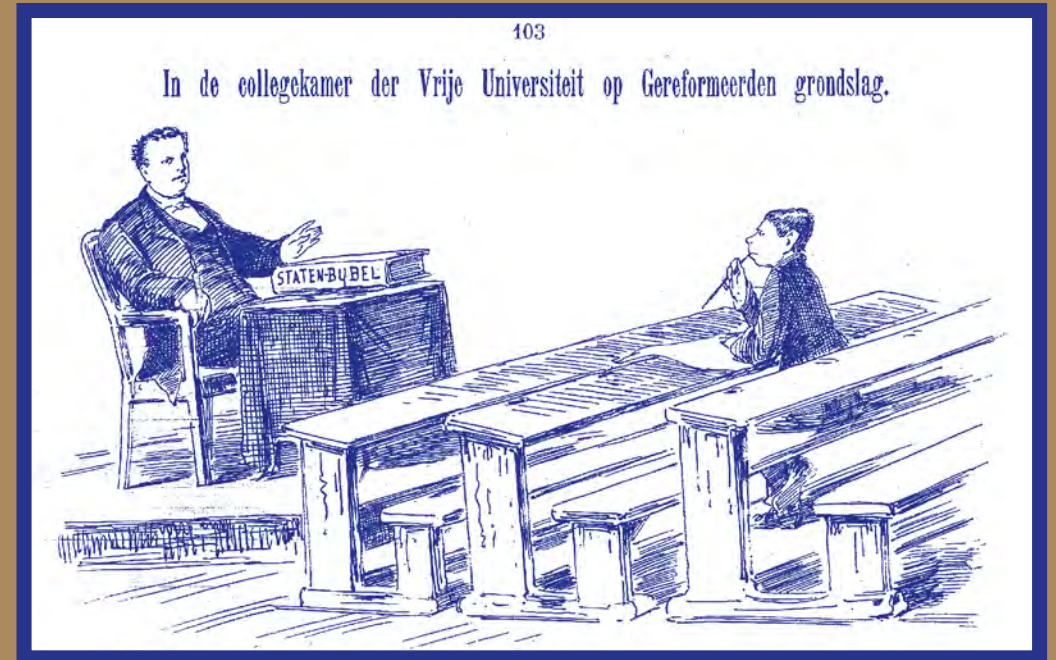
VU TUSSEN TWEE VUREN DE IDENTITEIT VAN DE VRIJE UNIVERSITEIT IN DE JAREN 1970

Discussies over de identiteit van de Vrije Universiteit in Amsterdam vormen een rode draad door de geschiedenis van deze universiteit. Wie enigszins op de hoogte is van de geschiedenis van de vu, weet dat over dit onderwerp forse botsingen en conflicten hebben plaatsgevonden, vooral in de jaren 1970. Maar wie botsten er aan de vu precies? Ab Flipse doet het verhaal uit de doeken.

OVERZICHT & MEER: VUVERENIGING.NL/140JAAR

HISTORISCHE SPOTPRENTEN

03/03

TEKST SPOTPRENT:
Professor: Let wel op, dat er buiten de leer, die ik u onderwijs, geen andere leer is dan uit den Booze. Uw streven zij het daarom vóór alles, ieder te verketteren en te verdoemen, wiens begrippen ook maar een haar van de uwe – of liever van de mijne afwijken.

Uit: Jan de Bruijn, Abraham Kuyper. Een beeldbiografie, Amsterdam 2008, p. 139

Het eerste jaar telde de Vrije Universiteit acht studenten, allen in de theologie. Het aantal studenten bleef aanvankelijk beperkt, omdat de maatschappelijke vooruitzichten voor afgestudeerden van de universiteit beperkt waren. De diploma's van de Vrije Universiteit als particuliere instelling werden tot 1904 niet wettelijk erkend en waren dus niet rechtsgeldig in het maatschappelijk verkeer. Wilden de vu-studenten een academische graad met effectus civilis behalen, dan moesten zij hun examens nog eens overdoen aan de Gemeentelijke Universiteit van Amsterdam of aan een rijksuniversiteit. Bovendien besloot de hervormde synode in 1882 dat theologische kandidaten van de Vrije Universiteit geen predikant mochten worden in de Hervormde Kerk.

2

01

9

vuvereniging.nl/140jaar